

GEROS MOKYKLOS KONCEPCIJA: SAMPRATOS NARATYVAS

Vilija Targamadžė

Vilniaus universitetas

Anotacija

Bendrojo ugdymo mokykla išgyvena sudėtingą laikotarpį – 2015 m. priimta *Geros mokyklos koncepcija*, kurią mokyklai dera įgyvendinti. Tačiau tai ne taip paprasta, nes reikia keisti mokyklos veiklos atramos taškus, orientyrus, modeliuoti jos veiklą, kuri turėtų atitikti minėtą koncepciją. Vienas galimų kliuvinių gali būti Geros mokyklos koncepcijos supratimas. Todėl 2016 m. atliktas empirinis kokybinis tyrimas, siekiant išsiaiškinti šios koncepcijos akcentus, kaip ją supranta ekspertai ir kokie yra jų akcentai. Paaiškėjo, kad ekspertų geros mokyklos samprata iš esmės atitinka Geros mokyklos koncepcijos turinio lauką. Tik ekspertai neakcentuoja vertybinio aspekto. Tai yra signalas susirūpinti pamatiniais vertybiniais ugdymo mokykloje dalykais, juos išsiaiškinti ir veiklą mokykloje konstruoti vertybiniu pagrindu. Be to, dera mokyklos veiklos kryptis reflektuoti ir jas modeliuoti, remiantis Geros mokyklos koncepcija, kaip veiklos žemėlapiu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: gera mokykla, samprata, ekspertinis vertinimas.

Abstract

A comprehensive school lives through a challenging period – the Good School Conception, which the school should implement, was approved. However, this is not so easy because it is necessary to change reference points and landmarks of school activity, to model its activity by conforming the Good School Conception. Perception of the Good School Conception might be one of the possible hindrances. Thus in 2016 the empirical qualitative survey, during which it was tried to find out aspects of the Good School Conception and the perception of its experts as well as their accents, was performed. It has become evident that the Good School Conception by the experts basically conforms the content field of the Good School Conception. But the experts do not emphasize the value aspect. This is the signal to concern about fundamental value matters in the school, to find them out and to construct the activity in the school on value fundamental. In addition, the direction of school activity should be reflected and modelled by referring to the Good School Conception as activity map.

KEY WORDS: Good School, notion, qualitative evolution.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v74i2.1366>

Įvadas

Bendrojo ugdymo mokykla – svarbi švietimo sistemos sudėtinė dalis. Joje ilgiau ar trumpiau mokėsi ar mokosi beveik visi visuomenės nariai. Taigi ji neišvengiamai turi poveikį jų asmenybės formavimui(-si), visam sociumui. Mokyklos reikšmę sociume būtų sunku pervertinti, bet šiandien bendrojo ugdymo mokyklos veikla nėra veiksminga – tai liudija ir Nacionalinio mokinių mokymosi pasiekimų tyrimų rezultatai. 2014 metų išvadose rašoma: „Ne visos pastaruoju metu pradiniam ir pagrindiniame ugdyme diegtos naujovės pasiekė savo tikslą. Pavyzdžiui,

tyrimo rezultatai leidžia kelti hipotezę, kad dalies parengtų ugdymo kokybės gerinimo rekomendacijų pedagogai nesuprato arba jos buvo ne visai teisingos. Yra pagrindo manyti, kad dalis naujovių dažnai yra tik imituojamos, bet ne nuosekliai ir tikslingai diegiamos“ (NEC, 2015).

Todėl neatsitiktinai ieškoma įvairesnių bendrojo ugdymo modelių (jau yra įsikūrusios Montessori, Valdorfo, katalikiškos mokyklos ir pan.). Naujosios mokyklos savo veiklą grindžia savitais ugdymo modeliais, kurie atitinka LR įstatymus. 2015 m. gruodžio 21 d. patvirtinta *Geros mokyklos koncepcija*. Tad kaip suprantama gera mokykla? Šis klausimas aktualus, nes neaišku, ar bus adekvačiai suprasta reformos architektų mintis, ar jos įgyvendinimas nebus imituojamas. Kyla klausimai: kokia *geros mokyklos* samprata vadovaujasi mokyklų vadovai, tėvai, nacionalinio lygmens politikos įgyvendintojai ir pan.? Ar ji sutampa su samprata, kuri pateikta *Geros mokyklos koncepcijoje*?

Šioje samprotavimų erdvėje formuluojamas mokslinės problemos klausimas: ar mokyklų vadovų, pedagogų, tėvų samprata atitinka *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015) suformuluotą geros mokyklos sampratą? Jei ne, tai kuo jos skiriasi?

Straipsnio tikslas: išryškinti *Geros mokyklos koncepcijos* ir *geros mokyklos* sampratos akcentus ekspertų požiūriu.

Tyrimo objektas – *geros mokyklos* sampratos akcentai.

Metodai: mokslinės literatūros, dokumentų analizė, ekspertinė apklausa.

Šiame straipsnyje išryškinami koncepcijoje nurodyti ir ekspertų įsivaizduojami geros mokyklos panašumai bei skirtumai. Juos įvertinus, galima būtų optimizuoti geros mokyklos kūrimą. Šis aspektas Lietuvoje dar netirtas, tad išryškėja tyrimo naujumo, praktinio reikšmingumo ryšys.

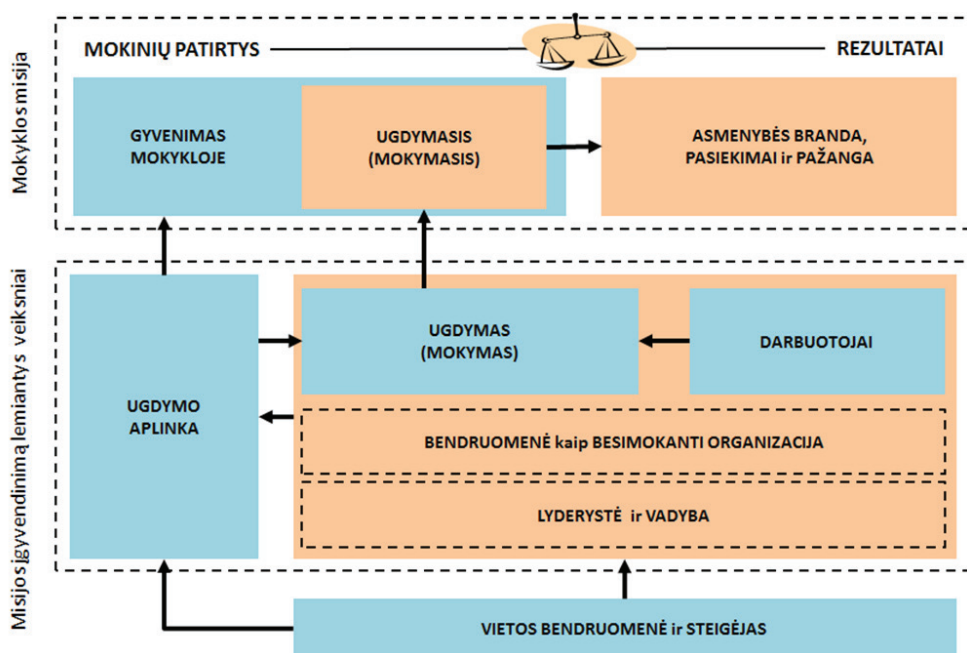
Straipsnyje remiamasi socialinio rekonstruktyvizmo metodologine prieiga: žmonės apie objektą konstruoja savo asmeninį supratimą, tai nėra jiems perduotų žinių ar gebėjimų veidrodinis atspindys, o jų asmeninė refleksija (Kukla, 2000).

1. Geros mokyklos samprata teoriniu požiūriu

Geros mokyklos koncepcijoje (2015) apibrėžta jos samprata. Ją detalizuoti gali padėti schema „Geros mokyklos veiklos aspektai ir jų ryšiai“ (Ruškus, Jonynienė, Želvys, Bacys, Simonaitienė, Murauskas, Targamadžė, 2013) (žr. 1 pav.).

Šiame paveiksle aiškiai išskirtos dvi dalys: mokyklos misija ir jos įgyvendinimą lemiantys veiksniai. Atkreiptinas dėmesys, kad „šiuo metu, visuomenei vertinant mokyklą, yra įprasta pagrindiniais jų gerumo rodikliais laikyti formalius akademinis – egzaminų, testų – rezultatus“ (*Geros mokyklos koncepcija*, 2015,

p. 2), o *Geros mokyklos koncepcijoje* ugdymo rezultata sudaro trys dėmenys: asmenybės branda, pasiekimai ir pažanga. Be to, sureikšminamas vaiko mokyklinis gyvenimas ir jo ugdymasis, akcentuojant mokymąsi. Taigi pedagoginė veikla akivaizdžiai nukreipiama į mokymosi paradigmą. Parodant misijos įgyvendinimui įtaką darančius veiksnius, akcentuojama ugdymo aplinkos ir ugdymo (mokymo) sąveika bei jai reikšmingi veiksniai: darbuotojai, visos mokyklos bendruomenės, kaip besimokančios organizacijos, gyvavimas, lyderystės ir vadybos reikšmė. Paryškinamas ir mokyklos bei vietos bendruomenės steigėjo bendradarbiavimas.

1 pav. Geros mokyklos veiklos aspektai ir jų ryšiai
(Geros mokyklos koncepcija, 2013, p. 4)

Geros mokyklos koncepcijos analizė leidžia teigti, kad jos gyvybingumą kurti turi mokyklos bendruomenės nariai, paritetiniais pagrindais bendradarbiaudami su vietos bendruomene ir steigėju. Šis kūrybinis bendradarbiavimas – tai savos mokyklos projekto modeliavimas ir jos įgyvendinimo bei tobulinimo procesas, įgyvendinant mokyklos misiją, t. y. ji turi tapti „pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis ugdymą grindžianti, prasmės, atradimų ir asmens ugdymo(si) sėkmės siekianti mokykla, kuri savo veikloje vadovaujasi mokyklos bendruomenės susitarimais ir mokymusi“ (Geros mokyklos koncepcija, 2015, p. 1).

2. Geros mokyklos samprata ekspertų požiūriu

Anksčiau aptartas teorinis konceptas. Įdomu, kaip gerą mokyklą įsivaizduoja ekspertai. Kokie yra sąlyčio taškai ir kokios skirtys. Tuo tikslu 2016 m. sausio – kovo mėnesiais atliktas kokybinis tyrimas, kuris vyko dviem etapais. Pirmame etape pasirinkta 10 ekspertų: iš dviejų Lietuvoje veikiančių tėvų organizacijų (Lietuvos tėvų forumo ir Nacionalinės šeimų ir tėvų asociacijos) po vieną ekspertą, du ekspertai pasirinkti iš nacionalinio lygmens švietimo politiką įgyvendinančių institucijų, du ekspertai atstovavo bendrojo ugdymo mokykloms, kuriose mokoma ne lietuvių kalba, ir po du atstovus buvo iš bendrojo ugdymo mokyklų lietuvių mokomąja kalba bei iš katalikiškų mokyklų. Be to, vienas iš ekspertų (išskyrus mokyklas) buvo edukologijos mokslų daktaras ir vienas iš ekspertų dalyvavęs rengiant *Geros mokyklos koncepciją* arba jos įgyvendinimo dokumentą. Mokykloms atstovavo vadovai, turintys ne mažesnę nei trejų metų vadovavimo patirtį ir rengę savo mokyklos sampratą. Ekspertai atsakė į dvylika parengto klausimyno pozicijų. Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kaip jie supranta *gerą mokyklą*, kokias mato jos įgyvendinimo galimybes ir trikdžius. Tyrimo objektas – *geros mokyklos samprata* ir jos įgyvendinimas ekspertų nuomone. Metodas – ekspertinė apklausa raštu. Tyrimas vyko 2016 sausio – vasario (iki antros dekadės pabaigos) mėnesiais.

Kitas etapas prasidėjo 2016 m. vasario trečią dekadą ir baigėsi kovo mėnesį. Dalyvavo penki mokyklų vadovai, turintys ne mažiau kaip trejų metų vadovavimo mokyklai patirtį ir nerašę mokyklos sampratos. Trys buvo iš miestų ir du – iš kaimiškųjų vietovių, atitinkamai – gimnazijų ir pagrindinių mokyklų, progimnazijų vadovai. Šio tyrimo etapo tikslas – „pasitikslinti *geros mokyklos sampratą* mokyklos vadovų požiūriu“, tyrimo objektas – „*geros mokyklos samprata* mokyklos vadovų požiūriu“. Metodas – ekspertinė apklausa raštu, remiantis ankstesniu klausimynu, jį papildant klausimu, „kaip Jūs suprantate, kas yra *gera mokykla*?“

Šiame straipsnyje atkreipiamas dėmesys į ekspertų *geros mokyklos sampratą*, išryškinant jos akcentus. Be abejo, kiekvienas ekspertas akcentavo skirtingus mokyklos aspektus, susijusius su mokyklos samprata. Pavyzdžiui, vienas ekspertas – mokyklos vadovas – teigė, kad mokykloje reikia „plėtoti prigimtines žmogaus galias, sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui augti, mokytis, tobulėti, ugdytis saugioje aplinkoje ir ugdyti kompetencijas, reikalingas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą. Arba, kaip teigia profesorius Š. Amonašvilis, „ugdymo proceso šerdis: tobulinti ir auklėti vaiko gyvenimą pačiu gyvenimu“. Kitas nurodo, kad dera „paruošti vaiką laimingam gyvenimui (gebėjimas prisitaikyti labai greitai besikeičiančiame pasaulyje, savo vietos atradimas, išmokimas valdyti save)“. Jau šių dviejų mokyklų vadovų *geros mokyklos samprata* yra skirtinga: pirmuoju atveju labiau paryškinama mokyklos atsakomybė (ji turi sudaryti sąlygas vaiko

saviugdai, kurti saugią aplinką ir pan.), kitoje orientuojamasi į ugdymo(-si) rezultata. Ir nors pirmoje ir antroje sampratoje nurodytas ugdymo(-si) rezultatas, mokyklos bendruomenės aspektas neišaiškėja. O ir mokinio ugdymo(-si) rezultatas kitaip atrodo: „ugdyti kompetencijas, reikalingas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą“ ir „paruošti vaiką laimingam gyvenimui“. Abu ekspertai tarsi labiau modeliuoja rezultata iš mokyklos perspektyvos, neakcentuodami ugdomosios sąveikos, nepakankamas dėmesys skiriamas mokinio saviugdai, jo siekiniams ir pan. Šiuos misijos apibrėžimus palyginkime su *Geros mokyklos koncepcijoje* (2015) nurodomais siekiniais. Pavyzdžiui: „Pagrindiniai ir pageidaujami mokyklos veiklos rezultatai – mokinių asmenybės branda, individualias galimybes atitinkantys ugdymo(si) pasiekimai ir nuolatinė ugdymo(si) pažanga. Mokiniai suvokia save kaip asmenybes, džiaugiasi savo pasiekimais ir kantriai įveikia nesėkmes, neprarasdami tikėjimo, kad jiems pavyks. Jie priima naujus iššūkius kaip kelią į tobulėjimą, sveikai pasitiki savo jėgomis, tačiau adekvačiai ir kritiškai vertina realybę“ (Geros mokyklos koncepcija, 2015, p. 3). Kaip matome, išryškėja, kad koncepcijoje labiau akcentuojama mokinio asmenybė, jo saviugda, augimas etc., o ne mokyklos vaidmuo. Ryškėja skirtingos konstrukto pozicijos – anksčiau minėti ekspertai konstrukto atskaitos tašku pasirenka mokyklos poziciją ir mato savo ugdymo rezultata, o koncepcijoje atskaitos taškas yra vaikas, jo ūgis, sąveika ugdomojoje aplinkoje, bendruomenėje etc.

Iš esmės ekspertų mokyklos vadovų atskaitos pozicija yra labiau organizacijos ar net ir mokyklos vadovų ar vadovo: „Mokyklos misija – telkiant mokyklos bendruomenės lyderius bei remiantis bendruomenės susitarimais kurti savita kultūra grįstą ugdymo sistemą, užtikrinančią brandžios asmenybės ugdymą“; „geros mokyklos misija – siekti visų mokinių pažangos, skatinti visų mokyklos bendruomenės narių tobulėjimą, kurti atvirą mokyklą, kurioje visiems būtų gera“; „sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui įgyti mokymosi ir gyvenimo patirtį bei žinias mokykloje, bendradarbiaujant su mokytojais ir kitais ugdymo veikėjais, kurie kartu su visa mokyklos bendruomene „išranda“ mokyklą. Tokia būtų geros mokyklos (kaip ugdymo įstaigos) misija“. Taigi *Geros mokyklos koncepcijos* ir praktikų atskaitos taškas skiriasi ir tai galima suprasti, nes vadovai modeliuoja savo veiklą ir pateikia savo sampratos įžvalgas. Pažymėtina, kad tiek ekspertų, tiek koncepcijos autorių pateikiamas požiūris į vaiką daugiau ar mažiau kaip ugdymo(-si) subjektą – minima ugdomoji aplinka, sąlygų sudarymas vaiko ugdymuisi ir panašiai.

Palyginę ne mokyklos vadovų ekspertų atsakymus, rasime daugiau diversifikacijos: vieni labiau akcentuoja mokyklą („geros mokyklos misija – kurti prasmės, atradimų ir mokymosi sėkmės erdvę“; „mokyklos misija – tai sąlygų sudarymas, kur besimokantysis mokosi tapti. Tapsmo vieta“), kiti daugiau dėmesio kreipia į ugdytinį („geros mokyklos misija – atsižvelgiant į konkrečios mokyklos tipo ir

bendruomenės poreikius, įgyvendinti ugdymo tikslus siekiant kiekvieno jos nario tobulėjimo ir bendradarbiavimo. Svarbiausiais tikslas – kiekvieno ugdytinio individuali pažanga ir ugdymosi rezultatai, kurie būtų prasmingi pačiam ugdytiniui, jo tėvams (globėjams) ir padėsiantys toliau mokytis, įsitvirtinti gyvenime ir visuomenėje“; „ugdytinio visaverčio ugdymosi vieta, siekiant ugdymo(-si) tikslų įgyvendinimo“).

Visgi ekspertų pozicijose pasigendama vertybinio atskaitos taško: *Geros mokyklos koncepcijoje* akcentuojamas ugdymo grindimas pamatinėmis humanistinėmis vertybėmis, tuo tarpu ekspertai šio atskaitos taško nepabrėžia. O ugdymo vertybinis pamatas svarbus, nes tai turi susisiekti su ugdymo filosofija, kultūra, mokyklos filosofija. Kiekvieno iš jų pagrindas yra vertybės. Jos turi būti susijusios, nes, jei ugdymas bus grindžiamas viena filosofija, o mokyklos filosofija ar kultūra nederės, nes turėsime vertybių eklectiką, kuri gali tapti mokyklinio gyvenimo destrukcijos akstinu.

Tiek ekspertų, tiek *Geros mokyklos koncepcijoje* pabrėžiama vaiko prasmės paieška ir atradimas. Tiesa, šį aspektą labiau akcentuoja tėvai: „Geros mokyklos misija – kurti prasmės, atradimų ir mokymosi sėkmės erdvę“; „svarbiausia yra asmeninė ūgtis tikrojo savojo AŠ paieškose. Bendrabūvyje turėtume vienas kitam padėti siekti asmeninio tobulėjimo“. Antrasis ekspertas tiesiogiai vaiko prasmingos veiklos neįvardino, tačiau asmeninė ūgtis ieškant savojo Aš tiesiogiai koreliuoja su asmenybės prasme ir atradimais. Vaiko atradimų ir jo asmenybinis ugdymas(-is) atsiskleidžia beveik visų ekspertų atsakymuose: „Vaiko atradimų džiaugsmas ir jo tobulėjimas, mokymosi sėkmės pajautimas“; „vaiko patirtinis mokymasis, atradimais ir sėkme grįstas“; „atradimas, sėkmė, asmeninė patirtis ir branda“ ir pan.

Bendruomenės susitarimus akcentavo kai kurie ekspertai, pavyzdžiui: „Susitarimu grįstas bendruomenės veikimas, padedantis kiekvienam asmeniškai tobulėti“; „besimokanti bendruomenė – ypatingai svarbu apmąstyti, ką žinau, sugebu ir kokioje srityje turiu tobulėti. Nuolatinis mokymasis yra vienas iš esminių šiandienos globalios visuomenės poreikių“; „mokyklos bendruomenė bendradarbiaujanti ir besimokanti, padedanti vaikui tobulėti“ etc. Taigi vieni ekspertai akcentavo bendruomenės mokymąsi, kiti ne, tačiau atsakymų kontekste aišku, kad bendruomenė, ekspertų nuomone, yra svarbus akstinas vaiko ugdymuisi.

Apibendrinant galima teigti, kad:

Geros mokyklos koncepcijoje pateikta mokyklos samprata iš esmės atitinka ekspertų nurodytą *geros mokyklos* sampratą – ekspertai pabrėžia vaiko mokymosi prasmės, atradimo, mokymosi sėkmės reikšmingumą, bendruomenės įtaką ir svarbą vaiko ugdymesi, tai savitai pateikdami. Tačiau iš esmės mokyklos sampratoje

ugdymo vertybinis pamatas neišryškintas, tai suponuoja mintį apie pamatinių ugdymo dalykų problemą.

Geros mokyklos samprata ekspertų suprantama kaip gairės, mokyklos žemėlapis, kurį turi sukonstruoti pati mokykla, išryškindama mokyklos siekinius ir apibrėždama tikslus. Jų siekiui mokyklos bendruomenei reikia susikurti ugdymo politiką, kuri atitiktų bendrą ugdymo kryptį, sumodeliuotą conceptualių valstybinių švietimo dokumentų, kartu atskleidžiančią mokyklos savitumą. Tuo tikslu mokyklos bendruomenė, bendradarbiaudama su vietos bendruomene ir kitais socialiniais partneriais, turi susitarti dėl mokyklos veiklos pamato, juo grįsti mokyklos gyvenimą ir susikurti strategiją, kuri atlieptų mokyklos siekius ir bendruomenės narių lūkesčius.

Gauta 2016 07 01

Pasirašyta spaudai 2016 10 15

Literatūra

- Geros mokyklos koncepcija*. (2015). Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymu Nr. V-1308. Prieiga internete: http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/listing?date_from=2015-12-08&date_till=2016-01-01&text=&submit_lawacts_search (žiūrėta 2016 01 30).
- Kukla, A. (2000). *Social Constructivism and the Philosophy of Science*. New York: Routledge.
- NEC. (2015). *Trumpos 2014 metų Nacionalinio mokinių mokymosi pasiekimų tyrimo išvados*. Prieiga internete: http://www.nec.lt/failai/5565_Trumpos_2014_met_NMPT_ismados_SMM.pdf (žiūrėta 2016 03 05).
- Ruškus, J., Jonynienė, V., Želvys, R., Bacys, V., Simonaitienė, B., Murauskas A., Targamadžė V. (2013). *Geros mokyklos koncepcija*. Prieiga internete: https://www.google.lt/?gws_rd=ssl#q=geros+mokyklos+koncepcija+2013 (žiūrėta 2016 02 13).

THE GOOD SCHOOL CONCEPTION: THE NARRATIVE OF THE NOTION

Vilija Targamadžė

Summary

When rectifying reference points of the activity of a comprehensive school, the following question arises: what is a good school? Though the Good School Conception was confirmed on December 21, 2015, this question is still urgent as the danger for its adequate understanding by reform architects and implementers, simulation of its implementation exists.

In the space of this reasoning the following research problem question is formulated: whether the notion of school principals, teachers, and parents coheres with the good school perception formulated in the Good School Conception (2015). If not, so how they differ.

The aim of the article is to point out similarities and differences of important points in the Good School Conception and the notion of a good school considering the experts' viewpoint.

Research object is the Good School Conception in the context of its important points.

Methods: analysis of scientific literature and documents, expert survey.

The article refers to methodological approach of social re-constructivism: people construct their personal understanding round the object; this is not the specular reflection of the knowledge or abilities transferred to them, this is their personal reflection (Kukla, 2000).

This article highlights similarities and differences of formal and expert-imagined good school as well as possible obstacles for its implementing. Having assessed them, it would be possible to optimize creation of the good school.

In the article the notion of the good school presented in the Good School Conception and the obtained results of the qualitative research performed in January – March 2016 are compared. Basically the experts named main important points indicated in the Good School Conception. Undoubtedly, they present this in their original way. However, the experts' positions miss the value starting point – the Good School Conception emphasizes substantiation of education by fundamental humanistic values while the experts do not define this starting point. The value fundamental of education is important as it must relate to education philosophy, culture, school philosophy. Values make its fundamental. They have to be coherent because if education is based on one philosophy and school philosophy or culture is not in harmony, we will face eclecticism of values, which can become the impetus for destruction of school life.

In summing-up the considerations of the article it is stated:

The Good School Conception presents the school notion, which basically conforms the Good School Conception indicated by the experts: the experts point out the importance of child's learning sense, relevance of learning success, influence and importance of the community in child's development; they present this in original way. However, the school conception does not highlight the value fundamental of education; this presupposes the thought about the problem of education fundamental matters.

The Good School Conception is perceived by the experts as guidelines, school map, which the school has to construct by highlighting school objectives and

defining its goals. In order to achieve them the school community has to create education policy that corresponds general direction of education, which is modelled in conceptual education documents of the state, and at the same time it reflects school originality. Thus the school community while collaborating with the local community and other social partners have to agree on essential issues of the school activity, to base school life on them and to create the navigation system for their implementation.

